

Öğretici Görüşleri Çerçevesinde 7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursu Programının Değerlendirilmesi

Abdurrahman Hendek

<https://orcid.org/0000-0003-2832-3445>

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı

abdurrahmanhendek@sakarya.edu.tr

<https://ror.org/04ttnw109>

Yusuf Asım Söylemez

<https://orcid.org/0000-0002-0487-1757>

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı

yusufasimsöylemez@gmail.com

<https://ror.org/04ttnw109>

Derya Topalcık

<https://orcid.org/0009-0003-0685-5173>

Dr. Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı

derya.topalcik@gmail.com

<https://ror.org/04ttnw109>

Özge Algül

<https://orcid.org/0000-0001-6104-5139>

Dr. Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Eğitimi Anabilim Dalı

ozgealgul9@gmail.com

<https://ror.org/04ttnw109>

Atıf Bilgisi:

Hendek, Abdurrahman. Algül, Özge vd. "Öğretici Görüşleri Çerçevesinde 7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursu Programının Değerlendirilmesi". *İslami İlimler Dergisi* 42 (Mart 2026), 405-428. <https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1728936>.

Makale Türü:

Araştırma Makalesi

Etik Beyan:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Kurul İzni:

Uygulama için gerekli izin, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınmıştır (18.04.2024 tarihli 68 sayılı toplantıda alınan 08 nolu karar, sayı: E-61923333-050.99-354065).

ÜYZ Beyanı:

Bu makalenin hazırlanma sürecinde yapay zekâ destekli araçlar kullanılmamıştır. Yazar(lar), makalenin tüm içeriğinin doğruluğundan ve bilimsel/etik uygunluğundan tamamen sorumludur. Yapay zekâ araçları yazar olarak gösterilemez.

Geliş Tarihi:

30 Haziran 2025

Kabul Tarihi:

10 Şubat 2026

Yayın Tarihi:

30 Mart 2026

Hakem Sayısı:

Bir İç Hakem - En Az İki Dış Hakem

Değerlendirme:

Çift Taraflı Kör Hakemlik

Benzerlik Taraması:

Yapıldı - intihal.net

Çıkar Çatışması:

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman:

Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

Etik Bildirim:

dergiislamiilimler@gmail.com

Yazar Katkıları:

Çalışmanın Tasarlanması	Yazar-1 (%10) - Yazar-2 (%70)- Yazar 3 (%10)- Yazar 4 (%10)
Veri Toplanması	Yazar-1 (%10) - Yazar-2 (%10) Yazar 3 (%40)- Yazar 4 (%40)
Veri Analizi	Yazar-1 (%25) - Yazar-2 (%25) Yazar 3 (%25)- Yazar 4 (%25)
Makalenin Yazımı	Yazar-1 (%70) - Yazar-2 (%10) Yazar 3 (%10)- Yazar 4 (%10)
Makale Gönderimi ve Revizyonu	Yazar-1 (%40) - Yazar-2 (%10) Yazar 3 (%10)- Yazar 4 (%40)

Lisans:

CC BY-NC 4.0

Öz: Ülkemizde örgün eğitim içerisinde din eğitimi ilkokul dördüncü sınıftan itibaren başlamakta, çocukluk dönemine yönelik yaygın eğitim faaliyetleri ise Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak yürütülmektedir. "4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı", "Hafızlık Eğitim Programı", "Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı" ve "7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursu Öğretim Programı" çocukluk dönemine yönelik yaygın eğitim programlarıdır. Bu çalışmada öğretici görüşleri çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 7-10 yaş grubu Kur'an kursu öğretimi değerlendirilmektedir. 2022 yılında uygulanmaya başlanan program, Kur'an-ı Kerim, dini bilgiler, değerler eğitimi ve sosyal etkinlik temel alanlarından oluşmakta ve farklı alternatiflerle uygulanma imkânı sunmaktadır. Bu çalışmada program öğreticilerin hizmet içi eğitim alma durumları, programın açılması ve uygulama mekânı, uygulamaya yönelik problem tespitleri ve önerileri, kaynaklar ve programın işleniş süreçleri açılarından incelenmiştir. Nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak durum çalışması deseninde kurgulanan bu çalışma, Sakarya ve Düzce illerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile ulaşılan 16 Kur'an kursu öğreticisi ile gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda öğreticilerin çoğunun hizmet içi eğitim almadan uygulamaya başladığı ve programın genellikle veli talebi ile başlatıldığı görülmüştür. Sınıflardaki öğrenci sayısı 12-34 arası değişmekte ve öğrenciler yaş ve seviye açısından farklılık göstermektedir. Program uygulanırken en çok 6 saatlik alternatif tercih edilmektedir. Uygulama sürecinde DİB kaynaklarının kullanıldığı ve kaynakların genel olarak yetersiz görüldüğü, değerlendirme için de çoğunlukla süreç değerlendirmesi yapıldığı dikkat çekmektedir. Programda ayrıca öğrenciden, veliden, programdan ve mekandan kaynaklı problemlerin bulunduğu ve programın 1-3. sınıflarda yer almayan din dersinin eksikliğini tam olarak dolduramadığı şeklinde bulgulara ulaşılmıştır. Bu doğrultuda hizmet içi eğitimin artırılması, öğrenci sayısında bir üst sınır belirlenmesi, öğrencilerin yaşa/sınıfa göre gruplanması, kaynak üretilmesi ya da farklı kaynaklara izin verilmesi ve ölçme değerlendirmede standart bir uygulama belirlenmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yaygın Din Eğitimi, 7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursu, Diyanet İşleri Başkanlığı, Öğretici Görüşleri.

Evaluation of Quran Course Teaching for 7-10 Age Groups in the Context of Instructor Views

Abdurrahman Hendek

<https://orcid.org/0000-0003-2832-3445>

Ass. Prof., Sakarya University Faculty of Theology
Department of Religious Education
abdurrahmanhendek@sakarya.edu.tr
<https://ror.org/04ttnw109>

Yusuf Asım Söylemez

<https://orcid.org/0000-0002-0487-1757>

Res. Asst., Sakarya University Faculty of Theology
Department of Religious Education
yusufasimsöylemez@gmail.com
<https://ror.org/04ttnw109>

Derya Topalcık

<https://orcid.org/0009-0003-0685-5173>

PhD Can., Sakarya University Faculty of Theology
Department of Religious Education
derya.topalcik@gmail.com
<https://ror.org/04ttnw109>

Özge Algül

<https://orcid.org/0000-0001-6104-5139>

PhD Can., Sakarya University Faculty of Theology
Department of Religious Education
ozgealgul9@gmail.com
<https://ror.org/04ttnw109>

Citation:	Hendek, Abdurrahman. Özge, Algül vd. "Evaluation of Quran Course Teaching for 7-10 Age Groups in the Context of Instructor Views". <i>Journal of Islamic Sciences</i> 42 (March 2026), 405-428. https://doi.org/10.34082/islamiilimler.1728936 .
Article Type:	Research Article
Ethical Statement:	It is declared that scientific, ethical principles have been followed while carrying out and writing this study, and that all the sources used have been properly cited.
Ethics committee approval:	The necessary permission for the application was obtained from the Sakarya University Social and Human Sciences Research Ethics Committee (decision no. 08 taken in the meeting no. 68 dated 18.04.2024, number: E-61923333-050.99-354065).
AI Statement:	AI-assisted tools were not used in the preparation of this manuscript. The author(s) are fully responsible for the accuracy and integrity of the manuscript. AI tools cannot be listed as authors.
Date of submission:	30 June 2025
Date of acceptance:	10 February 2026
Date of publication:	30 March 2026
Reviewers:	One Internal & At Least Two External Reviewers
Review:	Double-blind
Plagiarism checks:	Yes - intihal.net
Conflicts of Interest:	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Grant Support:	No funds, grants, or other support was received.
Complaints:	dergiislamiilimler@gmail.com
Author Contributions:	Conceiving the Study Author-1 (%10) - Author-2 (%70)- Author-3 (%10)- Author-4 (%10) Data Collection Author-1 (%10) - Author-2 (%10)- Author-3 (%40) - Author-4 (%40) Data Analysis Author-1 (%25) - Author-2 (%25)- Author-3 (%25) - Author-4 (%25) Writingup Author-1 (%70) - Author-2 (%10)- Author-3 (%10) - Author-4 (%10) Submission and Revision Author-1 (%40)-Author-2 (%10)-Author-3 (%10)-Author-4 (%40)
License:	CC BY-NC 4.0

Abstract: This study evaluates the curriculum of the Presidency of Religious Affairs' (Diyamet) Quran courses for the 7–10 age group based on the perspectives of instructors. Introduced in 2022, the program integrates core areas such as Quranic recitation, religious knowledge, values education, and social activities, offering various implementation alternatives. The research examines instructors' in-service training, instructional settings, implementation challenges of pedagogical resources, and the overall teaching process. Designed as a case study within the qualitative research approach, this study was conducted with 16 Quran course instructors selected through maximum variation sampling from Sakarya and Düzce provinces. Data were collected using a semi-structured interview form and analyzed through descriptive analysis. The results indicate that majority of instructors commenced the program without prior in-service training and that enrollment was primarily driven by parental demand. Class sizes ranged from 12 to 34 students, revealing significant differences in age and developmental levels. The six-hour instructional model emerged as the most preferred option. While resources provided by the Presidency of Religious Affairs were used, they were widely considered insufficient. Furthermore, the evaluation uncovered structural issues concerning students, parents, the program itself, and the learning environment. Additionally, the program was found to be an inadequate substitute for the absence of religious education in grades 1–3. Based on these findings, the study recommends increasing in-service training opportunities, setting an upper limit on student numbers, grouping students by age or grade level, developing new resources or allowing the use of alternative materials, and establishing a standardized assessment and evaluation system.

Keywords: Religious Education, Non-Formal Religious Education, 7-10 Age Group Quran Course, Presidency of Religious Affairs, Instructor's Views.

Giriş

Yaşam boyu devam eden öğrenme serüveni, kişilerin gelişim özellikleri, olgunlukları, hazır-bulunmuşlukları ve sosyo-ekonomik düzeyleri ile ilişkili olarak değişim gösterebilmektedir. Birey hayatının belli dönemlerinde eğitime daha fazla zaman ayırabilirken bazı dönemlerde hayattaki diğer uğraş ve sorumlulukları nedeniyle -en azından formal eğitime- daha az zaman ayırabilmektedir. Çocukluk dönemi ise eğitime ayrılan sürenin en fazla olduğu zamanları içermektedir. Bununla birlikte çocukluk zamanlarındaki ilk eğitim çocuğun kolayca benimseyeceği bir niteliktedir. Çocuk bu yaşlarda taklitle, büyüklerin yönlendirmesiyle ve ödül-ceza mekanizmalarıyla davranışları hayatına uygulamayı öğrenir. Her ne kadar bilinç düzeyine erişmemiş olan bir gelenek alımı, aktarımı gerçekleşmiş olsa da içinde bulunduğu toplumsal kararlılık ve süreklilikle birlikte bu davranışlarını içselleştirir. Yetişkinlik döneminde bu kazanımlar, bireyin günlük hayat davranışlarının esasını teşkil edecek düzeye gelecektir.^[1] Dolayısıyla kişilerin eğitime en fazla zaman ayırdığı çocukluk döneminin aynı zamanda diğer yaşam evrelerindeki davranışlarını da en fazla etkileyen bir sürece karşılık geldiğini de söylemek mümkündür.

Çocukluk döneminde çocuğun dini gelişimine ilişkin farklı kuramlar ortaya konulmuştur. Eğitim bilimleri ve psikoloji alanında yapılan bu çalışmalar çocukluk dönemi evreleri ve bu evrelerin özellikleri etrafında şekillenmiştir. Özellikle alanyazında oldukça uzun bir dönem kabule göre Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı çocukluk dönemi evrelerini tasnif etmiş ve çocuğun bilişsel şemalar oluşturma süreçlerini teorize etmiştir. Sonraki süreçte araştırmacılar, Piaget'nin kuramına yönelik eleştiriler veya dayanaklar ortaya koymakla birlikte dini gelişim ve dini yargı oluşum süreçlerini açıklamaya ilişkin deneysel çalışmalar yapmışlardır. Baldwin, Harms, Goldman, Oser, Fowler, Erikson ve Kohlberg'in ortaya koyduğu teorilerin tamamı, çocukluk döneminin inanç, dini duygu, dini yargı ve ahlak gelişiminde önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır.^[2]

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde gerçekleşen örgün din eğitimi faaliyetlerinin yanında kanuni olarak "Halkı dini konularda aydınlatma" konusunda yetkili olan Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) da yaygın din eğitimi faaliyetlerini deruhte etmektedir.^[3] Özellikle tarihi serüveni incelendiğinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu sonrasında açılan Kur'an kursları, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak faaliyet göstermiş,^[4] başkanlık bu vesileyle yaygın din eğitimi faaliyetlerinde kısıtlı da olsa etkin olmaya yönelik çalışmalar yapabilmıştır.

Kur'an kursları ile yaygın din eğitimi faaliyetleri yürüten Diyanet İşleri Başkanlığı, 2010 yılından itibaren kurslara yönelik sistemli programlar geliştirme ve kursların çeşitliliğini artırma çalışmaları başlatmıştır. "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları", "Hafızlık Eğitim Programı", "Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı" gibi farklı programlarla faaliyetlerini geniş bir alanda sürdürmüştür.^[5] Bu noktada 2011-2012 yılında ilkokulu bitirmeyen çocukların Kur'an kursuna gitmesine ilişkin yasağın kaldırılmasıyla çocukluk dönemi yaygın din eğitimi faaliyetleri için de Başkanlık çalışmalara başlamıştır.^[6] Hâlihazırda çocukların örgün olarak ilk kez din eğitimiyle karşılaşması ilköğretim dördüncü sınıf din dersleri ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla erken çocukluk döneminde çocuğun örgün veya yaygın herhangi bir din eğitimi ile karşılaşmaması bir eksiklik olarak gündeme gelmiştir.^[7]

[1] Hilmi Ziya Ülken, *Eğitim Felsefesi* (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2022).

[2] Faruk Karaca, *Dini Gelişim Teorileri* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007).

[3] "Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" (1965), md. 1.

[4] Zeki Salih Zengin, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (2011), 1-24.

[5] Bkz. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Yaygın Din Eğitimi Programları" (Erişim 1 Temmuz 2025).

[6] 6 Mustafa Öcal, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2017), 491.

[7] Muhammet Fatih Genç, "Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı 4-6 Yaş Grubu Kuran Kurslarında Din Eğitimi", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 5/2 (2019), 509.

2013-2014 yılında “4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı” uygulamaya konulmuştur. Başkanlığın verileri incelendiğinde her yıl kursa ilginin arttığı ve öğrenci sayısının yükseldiği görülmektedir.^[8] 4-6 yaş grubu Kur’an kurslarında eğitim gören çocukların ilkokulun ilk üç sınıfında –camilerdeki yaz Kur’an kursları ya da hafta sonu kursları hariç– resmi ve formal bir din eğitimi alma imkânı bulunmamaktadır. Bu süreçte çocukların programlı bir din eğitimi faaliyetiyle ve Kur’an kurslarıyla iletişiminin kesildiği ve bunun bir ihtiyacı doğurduğu tespit edilmiş, gelen talepler de dikkate alınarak Diyanet İşleri Başkanlığı “7-10 Yaş Grubu Kur’an Kursu Öğretim Programı” geliştirmiştir. Hazırlanan program “16.09.2022 tarihli ve 2886745 sayılı başkanlık onayı ile” uygulamaya konulmuştur.^[9] 2023 yılı içerisinde Türkiye genelinde 670 kurs açılmış ve 18.977 öğrenci açılan bu kurslarda eğitim almıştır.^[10] 2024 yılında ise kurs sayısı 1.397’ye öğrenci sayısı ise 36.667’ye çıkmıştır.^[11] Örgün eğitimle birlikte devam ettirilen bu programa öğrenciler gönüllülük esası ile gelmekte ve din, ahlak ve değerlere yönelik eğitimler almakta, etkinliklere katılmaktadır.

Program; Kur’an-ı Kerim öğretimi, dini bilgilerin edinilmesi, ahlaki gelişim ve sosyal-iletişimsel becerilerin geliştirilmesi noktasında öğrencilere katkı sağlamayı hedeflemektedir. Yıl boyunca yaygın din eğitimine erişimi mümkün kılarak Kur’an kursları ve camilerle olan iletişimin kesilmemesi, değerlere yönelik farkındalık ve olumlu tutum geliştirilmesi, bireylerin diğer insanlara ve çevreye faydalı yetişmesini desteklemek programda amaçlar bölümünde sıralanmaktadır. Hafta içi okulla birlikte ve hafta sonunda da uygulanabilen program, 6, 8 ve 10 saatlik alternatiflerle gerçekleştirilebilme imkânı sunmaktadır. Her bir alternatif program; “Kur’an-ı Kerim”, “Dini Bilgiler”, “Değerler Eğitimi” ve “Sosyal Etkinlik” başlıklı 4 temel alandan oluşmaktadır.^[12] 2024 yılında Başkanlık yeni bir öğretim programı yayımlamıştır. Güncellenen programla uygulama saatlerine alternatifler eklenmiştir. Yeni programda 4, 6, 8, 10 ve 12 saat seçenekleri öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarına göre tercih edilebilmektedir. Yeni programda görülen bir diğer değişiklik de konular bölümünün genişletilmesidir. Her bir dersin konularının ve bu konulara ilişkin açıklamaların zenginleştirildiği görülmektedir.^[13]

Geçmişi daha eskiye dayanan hafızlık eğitimi^[14] ve ihtiyaç odaklı Kur’an kursları^[15] programlarına yönelik geniş bir akademik literatürün oluştuğu söylenebilir. Son yıllarda ise özellikle 4-6 yaş Kur’an kursu üzerine çalışmalar artmaktadır.^[16] Ancak bahsi geçen programın devamı olarak iki yıldır uygulamada olan 7-10 yaş Kur’an kursu öğretim programı için müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Başkanlığa ait tüm Kur’an kursu programlarının incelendiği Algur’a^[17] ait bir çalışmada 7-10 yaş Kur’an Kursları öğretim programı da incelenmiş, belli kriterlere göre değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ancak bahsedilen programa ilişkin özellikle öğretici görüşleri çerçevesinde programın değerlendirildiği bir çalışma mevcut değildir.

[8] Diyanet İşleri Başkanlığı, “2024 Yılı Faaliyet Raporu” (2025), 36.

[9] Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2022).

[10] Diyanet İşleri Başkanlığı, “2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu” (2024), 66.

[11] Diyanet İşleri Başkanlığı, “2024 Yılı Faaliyet Raporu” (2025), 36.

[12] Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı*, 2022.

[13] Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur’an Kursları Öğretim Programı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024).

[14] Örneğin bk. İrem Doğan - Cemil Osmanoğlu, “Türkiye’de Hafızlık Eğitiminin Problemleri Üzerine Bir İnceleme”, *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 16 (2023), 149-174; Kübranınur Demirel Çiftçi - Mustafa Fatih Ay, “Hafızlık Kur’an Kurslarında Terk: Bir Durum Çalışması”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (31 Aralık 2024), 489-517.

[15] Örneğin bk. Zeynep Yazıcı - Hasan Meydan, “2019 İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursları Öğretim Programının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Dergiabant* 11/2 (2023), 445-468; İrfan Sevinç, “İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2023), 31-62.

[16] Örneğin bk. Cemal Tosun - Fatma Çapcıoğlu, “4-6 Yaş Kur’an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi”, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (2015), 705-720; Zeynep Yüksel, *4-6 Yaş Kur’an Kursu Öğretim Programının Değerlendirilmesi (Stufflebeam CIPP Modeli)* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2022).

[17] Hüseyin Algur, “Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Geliştirilen Öğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından İncelenmesi”, *ATEBE* 10 (2023), 1-37.

Örgün eğitimle birlikte yürütülmesi ve örgün-yaygın eğitim kesişim noktasında Kur'an kursları tarihinde ilk kez bu yaş grubuna yönelik bir eğitimin olması gibi özellikleriyle öne çıkan programa yönelik akademik çalışmaların çeşitlenmesi ve çoğaltılması önem arz etmektedir. Bilimsel yöntemlerle gerçekleştirilecek saha çalışmaları programın hedeflerinin gerçekleşmesine ve eksiklerin giderilmesine katkıda bulunacaktır.

Öğretim programları tasarlanırken "esneklik" ilkesi göz önünde bulundurularak hazırlanır. Bu sayede öğrenci, mekân, zaman gibi farklı boyutlar dikkate alınarak programın esas amaçlarının daha uygulanabilir olması sağlanır. Programın başarılı olabilmesinin öğretmenlerin kabiliyetlerine, birikimlerine ve programa ilişkin yaklaşımlarına bağlı olduğunu söylemek mümkündür.^[18] Bunun yanında özellikle yeni uygulamaya konulan programların ilk uygulayıcıları olan öğretmenlerin görüşleri, ilerleyen yıllardaki program geliştirme süreçleri açısından önemlidir. Bu çalışma Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde 2022 yılı itibarıyla faaliyet göstermeye başlayan 7-10 yaş Kur'an kursları öğretimini öğretici görüşleri çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda "7-10 yaş Kur'an kurslarının öğretim süreçleri öğretici görüşlerine göre nasıl değerlendirilmektedir?" temel sorusu çerçevesinde "7-10 yaş Kur'an kurslarında görev yapan öğretmenlerin hizmet içi eğitim alma durumları nelerdir?", "Öğreticilerin görüşlerine göre programın açılması ve mekân seçimi süreçlerinde ne tür durumlar ve sorunlar yaşanmaktadır?", "Öğreticiler, programın uygulamaya dönük problem durumlarını nasıl tanımlamaktadır?", "Öğreticilerin 7-10 yaş Kur'an kurslarında kullandıkları kaynaklar nelerdir?", "Programın işleniş süreçlerine ilişkin öğretici görüşleri nasıldır?", "Öğreticilerin önerileri doğrultusunda program uygulama süreçlerinin geliştirilmesine yönelik hangi ihtiyaçlar öne çıkmaktadır?" şeklindeki alt sorulara cevap aranacaktır. Bu çalışmanın çıktıları çerçevesinde öğretmenlerin programa ilişkin görüşleri ve program uygulama süreçlerine yönelik eksikliklerin belirlenmesi ve programın uygulama esaslarının geliştirilmesine katkı sağlanması beklenmektedir.

1. Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımına uygun olarak durum çalışması deseniyle yapılandırılmıştır. Durum çalışması temelde bir durumun derinlemesine çalışılıp betimlenmesi olarak tanımlanmaktadır.^[19] Derinlemesine veri gerektiren araştırmalarda verim sağlayan bu desenin özellikle program değerlendirme araştırmalarında kullanılması uygun görülmektedir.^[20] Durum çalışmalarında veri toplama sürecinde görüşme, gözlem, doküman ve rapor gibi çeşitli veri toplama araçları kullanılabilir. Amaç belirli bir durumu incelemek olduğundan çalışma grubunu belirlemede genellikle ilgili durumu en iyi şekilde temsil edecek amaçlı örnekleme başvurulmaktadır.

1.1. Çalışma Grubu

Bu çalışma Sakarya ve Düzce olmak üzere 2 farklı ilde gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesine göre seçilmiştir. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde bazı özellik ve niteliklerine göre farklı birey veya durumlar örneklem grubuna dâhil edilmektedir. Bu yöntemde öncelikli olarak özellikler belirlenir daha sonra bu özelliklerin farklı boyutlarını temsil eden araştırma mekânları veya bireyler bulunur.^[21] Bu çalışmada

[18] Alfred North Whitehead, *Eğitimin Amaçları* (Ankara: Fol Yayınları, 2020), 25.

[19] Gül Kaleli Yılmaz, "Durum Çalışması", *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, ed. Mustafa Metin (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 261-285.

[20] Berrak Aytaçlı, "Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış", *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 3/1 (2012), 1-9.

[21] John W. Creswell, *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (Boston: Pearson, 2012).

çeşitliliği sağlamak ve programın çeşitli uygulamalarını anlayabilmek için tek ve birden fazla grubu olan, kadın ve erkek, öğrenci sayısı fazla ve az olan ve farklı mekanlarda eğitim veren öğretmenler çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcılara dair bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır:

Tablo 1: Katılımcıların Özellikleri

Katılımcı	Şehir	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Görev Süresi	7-10 Yaş Programı Uygulama Süresi	Kadrosu
S1	Sakarya	Kadın	41	Lisans	17	1 yıl	İhtiyaç Odaklı
S2	Sakarya	Kadın	46	Ön lisans	13	1 yıl	-
S3	Sakarya	Kadın	44	Lisans	22	6 ay	İhtiyaç Odaklı
S4	Sakarya	Kadın	44	Ön lisans	12	2 yıl	İhtiyaç Odaklı
S5	Sakarya	Kadın	37	Lisans	8	1 yıl	İhtiyaç Odaklı
S6	Sakarya	Kadın	47	Yüksek Lisans	3	2 ay	İhtiyaç Odaklı
S7	Sakarya	Kadın	28	Lisans	-	1 yıl	İhtiyaç Odaklı
S8	Sakarya	Erkek	33	Lisans	5	1 yıl	Müezzin-Kayyım
D1	Düzce	Kadın	44	Doktora	19	1 yıl	İhtiyaç Odaklı
D2	Düzce	Kadın	30	Lisans	5	1 yıl	İhtiyaç Odaklı
D3	Düzce	Erkek	29	Lisans	2	1 yıl	İmam-Hatip
D4	Düzce	Kadın	46	Ön lisans	12	1 yıl	4-6 Yaş
D5	Düzce	Erkek	30	Lisans	6	2 ay	İmam-Hatip
D6	Düzce	Erkek	52	Lisans	32	2 yıl	İmam-Hatip
D7	Düzce	Kadın	26	Lisans	1	1 yıl	İhtiyaç Odaklı
D8	Düzce	Kadın	40	Ön lisans	12	1 yıl	İhtiyaç Odaklı

16 katılımcınının 12’si kadın 4’ü erkektir. Bunun sebebi her iki ilde de 7-10 yaş programını daha çok kadın öğretmenlerin uyguluyor olmasıdır. Katılımcıların yaş aralığı 26’dan 52’ye değişmektedir. Katılımcıların 4’ü ön lisans, 10’u lisans, 1’i yüksek lisans ve 1’i de doktora seviyesinden mezundur. Katılımcıların 8’i 1-10 yıl, 6’sı 11-20 yıl arası, 1’i 22, 1’i de 32 yıllık mesleki tecrübeye sahiptir. Katılımcıların 2’si 7-10 yaş programını 2 yıldır, 11’i 1 yıldır, 1’i 6 aydır, 2’si de 2 aydır uygulamaktadır. Katılımcıların 9’u ihtiyaç odaklı kurslarda, 1’i 4-6 yaş Kur’an kursunda öğretici olarak, 3’ü imam-hatip, 1’i de müezzin-kayyım olarak görev yapmaktadır.

1.2. Veri Toplama Süreci

Çalışmada veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından oluşturulan mülakat formu, soruların anlaşılma düzeyini ve uygunluğunu belirlemek amacıyla 2 öğretici ve 2 alan uzmanına gönderilmiştir. Geri dönüşler çerçevesinde yenilenen form son halini almıştır. Mülakat formunun uygulanması için gerekli izin, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan alınmıştır (18.04.2024 tarihli 68 sayılı toplantıda alınan 08 nolu karar, sayı: E-61923333-050.99-354065).

Mülakat formunda çalışmanın amaçları doğrultusunda 7-10 yaş grubu Kur’an kursları öğretim programına yönelik teknik bilgileri, öğretmenlerin programa dair bilgi ve görüşlerini ve programın uygulanma sürecini anlamaya yönelik sorular yer almaktadır. Görüşmeler, katılımcıların izniyle araştırmacılar tarafından deşifre edilmek üzere kayda alınmıştır. Görüşmeler, veriler doyum noktasına ulaşıncaya kadar devam etmiş ve 16 katılımcı ile veri toplama sürecine son verilmiştir.

1.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizin amacı elde edilen verilerin düzenlenmesi ve yorumlanmasıdır. Veriler önceden belirlenen temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde ilk olarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulur. Burada araştırma soruları, literatür, kavramsal çerçeve ve görüşmelerde yer alan boyutlardan

yararlanılır. Verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı bu çerçeveye göre belirlenir. Daha sonra oluşturulan çerçeveye göre veriler işlenir. Bu aşamada önemsiz veriler atılır ve daha sonra kullanılmak üzere doğrudan alıntılar seçilir. Daha sonra bulgular tanımlanır ve son aşamada bulgular yorumlanarak anlamlı bir şekilde sunulur.^[22]

Görüşmelerden elde edilen veriler deşifre edilmiş ve analiz etmek için MAXQDA24 programından yararlanılmıştır. Analiz sürecinde ilk olarak görüşmelerde yer alan boyutlardan hareketle ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Ardından katılımcılardan gelen cevaplar, temalar altında düzenlenmiştir. Bu süreçte gerekli görülen yerlerde yeni temalar oluşturulmuş ve verilerin önemli görülen kısımları seçilmiştir. Verilerin temalar altında kodlanma sürecini en az 2 araştırmacının gözden geçirmesine dikkat edilmiştir. Veriler işlendikten sonra bulgular tanımlanmış ve yorumlanarak sunulmuştur.

2. Bulgular

2.1. Hizmet İçi Eğitime İlişkin Bulgular

Öğretici eğitiminde, hizmet öncesi kadar hizmet içi eğitim de büyük bir rol oynamaktadır. Hizmet öncesi dönemde kazanılan bilgi ve becerilerin korunması, zamanla güncellenmesi ve özellikle – konumuz bağlamında- yeni yaygın din eğitimi imkânlarının ortaya çıkması, hizmet içi eğitimi daha da gerekli hale getirmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerinin yaz Kur'an kursları aracılığı ile bir şekilde 7-10 yaş grubu çocuklarla muhatap olduğu bilinmektedir. Bu anlamda yaz Kur'an kurslarında eğitim veren görevlilerin 7-10 yaş grubu için belli bir hizmet içi eğitim aldıkları düşünülebilir. Ancak yaz Kur'an kurslarının tatil dönemine gelmesine karşılık 7-10 yaş programının yıl boyunca devam eden daha sistematik bir eğitim sunmayı hedeflediği söylenebilir. Bu ise 7-10 yaş programında eğitim verecek olan öğretmenlerin hizmet içi eğitimlerini gündeme getirmektedir. Görüşme yapılan katılımcılara 7-10 yaş grubu programı için özel bir hizmet içi eğitim alma durumları ve daha fazla hizmet içi eğitime ihtiyaç duyup duymadıkları sorulmuştur.

Tablo 2: Hizmet İçi Eğitim Alma, İlgili Eğitimler ve Eğitime İhtiyaç Durumu

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
7-10 Yaş Grubu için Özel Hizmet İçi Eğitim Alma Durumu	Evet	S1, S4
	Hayır	S2, S3, S5, S6, S8, D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8
İlgili Eğitimler/Deneyimler	Kişisel çabaya bağlı bilgi/deneyim	S2, S5, S6, S8, D1
	Yaz Kur'an kursu öğreticiliği tecrübesi	S1, S2, S3, D4
	Formasyon eğitimi	D3, D7
	İlahiyat lisans eğitimi	D5
7-10 Yaş Grubu İçin Hizmet İçi Eğitime İhtiyaç	Var	S2, S3, S4, S5, S6, S8, D2, D3, D5, D6, D7, D8
	Yok	S1

Tablo 2'de görüldüğü üzere yalnızca 2 katılımcı 7-10 yaş grubu programına özel hizmet içi eğitim aldığını belirtmiştir. Katılımcılar bu eğitimin 3 gün sürdüğünü belirtmiştir. Geri kalan katılımcıların 7-10 yaş grubu için özel bir hizmet içi eğitim almadıkları anlaşılmaktadır. Bu ise 7-10 yaş programı öğretmenlerinin önemli oranda 7-10 yaş eğitimi almadan görevlendirildikleri sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak katılımcılara göre bu durum 7-10 yaş grubu eğitimine tamamen hazırlıksız yakalandıkları anlamına da gelmemektedir. Katılımcıların ifadesine göre

[22] Zeki Karataş, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2015), 62-80.

7-10 yaş eğitimi “tamamen boş oldu[kları]” (S1) bir alan değildir. Buna göre 4 katılımcı yaz Kur’an kursları sayesinde bu konuda deneyimli olduklarını, 2 katılımcı formasyon eğitimleri olduğunu, 1 katılımcı ise İlahiyat mezunu olduğunu belirtmiştir. 5 katılımcı ise bu konuda bireysel okumalar yaptıklarını, daha tecrübeli kişilerle irtibata geçtiklerini ve sertifikalar aldıklarını söylemiştir. D1 kodlu katılımcı bu hususla ilgili “Bununla ilgili bazı yapılmış çalışmalar okudum. Ankara’da bir hoca hanımla irtibata geçtik neler yapıyorsunuz nasıl yapıyorsunuz gibisinden.” ifadelerini kullanmıştır.

Kuşkusuz bu çabaların önemli olduğu söylenebilir. Ancak yeterli olduğu konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Katılımcılara 7-10 yaş grubu eğitimi ile ilgili daha fazla eğitim almak isteyip istemedikleri sorulduğunda 12 katılımcı daha fazla eğitim almak istediğini belirtmiştir. Katılımcılar bu eğitimin “daha sık, kapsamlı ve profesyonel” (S2; S8) olması gerektiği görüşündedir. Sadece 1 katılımcının bu konuda daha fazla eğitime ihtiyaç duymadığını belirtmesi katılımcıların 7-10 yaş eğitimi konusunda *tamamen de dolu olmadıklarını* göstermektedir.

2.2. Programın Açılma Sürecine ve Uygulama Mekânına İlişkin Bulgular

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Kur’an Kursu programlarının farklı yaş gruplarına hitap ettiği görülmektedir. Bu kapsamda çocuklara yönelik 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu programı bulunmaktadır. Ancak ilkokul yaşına gelen bir çocuğun üçüncü sınıfa kadar herhangi bir din eğitimi alabileceği program bulunmamakta ve bu da din eğitimi anlamında sürekliliği engellemektedir. Bu duruma ilişkin tespitler ve velilerden gelen talepler doğrultusunda Diyanet İşleri Başkanlığı 7-10 yaş Kur’an kursu programını hayata geçirmiştir.

7-10 yaş programının yeni olması, programın açılma süreci ve eğitim mekânının seçimi ve yeterliliği konularını gündeme getirmektedir. Bu nedenle katılımcılara 7-10 yaş programı açılma süreci ve mekân tercihleri ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Tablo 3: 7-10 Yaş Programının Açılması, Mekânı ve Yeterliliği

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
Programın Açılma Süreci	Veli talebi	S2, S3, S6, S8, D3, D4, D5
	Yaz Kur’an kursu devamı	S1, S2, S4, D8
	Müftülük talebi	S5, D2, D6
	Okul talebi	S6, D7
	Öğrenci talebi	S7, S8
	İhtiyaç olduğunu düşünmesi	S4
Programın Uygulandığı Mekân	Kur’an kursu	S1, S2, S3, S4, S5, S7, D4, D8
	Okul	S6, D2, D6
	Gençlik merkezi	D1, D3, D7
	Cami	S8, D5
Programın Uygulandığı Mekânın Yeterliliği	Yeterli	S1, S3, S4, S5, D1, D2, D3, D4, D5, D6, D7, D8
	Yeterli değil	S2, S6, S7, S8

Tablo 3’ten anlaşıldığı üzere 7-10 yaş grubu programı için talep genellikle velilerden gelmektedir. Bu isteğin bazen yaz Kur’an kursunun hemen ardından geldiği görülmektedir: “Yaz kurslarından sonra bizde genelde talep oluyor yani velilerimiz kış dönemi için de çocuklarını göndermek istedikleri için ön kayıt yaptırıyorlar, onların talepleri doğrultusunda biz de kış dönemi bu talepleri değerlendiriyoruz.” (S2). Buradan 7-10 yaş programının bir anlamda yaz Kur’an kursunun devamı şeklinde düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Bunun yanında talebin bazen direkt müftülükten, okuldan ya da öğrencilerden geldiği de görülmektedir.

Tablo 3'te 7-10 yaş programının uygulandığı mekanlar da gösterilmiştir. Buna göre 8 katılımcı 7-10 yaş eğitimi için Kur'an kursunu, 3'ü okulu, 2'si camiye ve yine 3'ü gençlik merkezini kullanmaktadır. 7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı'nda programın uygulanacağı mekân ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir.^[23] Öğreticilerin çeşitli faktörleri göz önünde bulundurarak mekânı belirledikleri anlaşılmaktadır. Bu faktörlerden birisi öğretmenlerin görev yaptığı yerlerdir. Buna göre mekân seçiminde öncelikle öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Kur'an kursu, cami ve gençlik merkezlerinin bu nedenle büyük oranda kullanıldığı görülmektedir. Özellikle okuldan talep geldiği durumlarda program okulda da uygulanabilmektedir. D2 kodlu katılımcı bu hususla ilgili "Neden orada yapıyorum çünkü o okuldan talepte bulundular biz de orada yapıyoruz." ifadelerini kullanmıştır. Ancak sadece 3 katılımcı programı okullarda uygulayabilmektedir.

Yapılan görüşmelerde programın Kur'an kursu ya da camide yapılmasının ciddi anlamda sıkıntıya yol açmadığı anlaşılmaktadır. Kullandıkları mekânın yeterli gelip gelmediği ile ilgili soruya katılımcıların 12'si yeterli olduğu, 4'ü tam olarak yeterli olmadığı şeklinde cevap vermiştir. Yeterli olmama sebepleri arasında gerekli oyun ve sosyal faaliyet alanının olmaması (S2; S8), namaz kıldırma vb. dini uygulamalar için yeterli alanın bulunmaması (S6), yerin prefabrik olması sebebiyle ısınma problemi yaşamaları ve mekânın çocuklara cazip gelmemesi (S7) sayılmıştır.

2.3. Öğrenci Profili ve Devam Durumuna İlişkin Bulgular

7-10 yaş grubu programına katılan öğrencilerin okul derslerinden sonra programa katılmaları ve 7'den 10'a kadar farklı yaşlardaki öğrencilerin aynı programa katılabiliyor olması programın örgün eğitimden ayrılan yönleri arasındadır. Bu nedenle katılımcılara öğrencilerin durumları ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir.

Tablo 4: 7-10 Yaş Programına Katılan Öğrencilerin Durumu

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
Öğrenci Sayısı	12-15	S3, S4, D2, D4, D7, D8
	16-20	S1, S2, S5, S8, D1, D6
	30-34	S6, S7, D3, D5
Yaş Grubu	10 yaş	S3, D5, D7, D8
	8-9 yaş	S1, S4, S6, S7
	9-10 yaş	D1, D3
	7-8 yaş	S5, D6
	Hepsi	S2, S8
	8 yaş	D2
Gruplandırma	Yaş	S2, S3, S4, S5, S6, D2, D6
	Bilgi seviyesi	S4, S5, D1, D7
	Aile talebi	S1, S7, D3
	Öğrenci müsaitliği	S1, S7, D3
	Cinsiyet	D1
	Gruplandırma yok	S8
Devam Durumu	Geneli devam ediyor	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S8, D3, D4, D7, D8
	Düzenli devam etmiyorlar	D1, D2, D5, D6

Tablo 4'ten anlaşıldığı üzere öğrenci sayıları 12 ile 34 arasında değişmekle birlikte çoğunlukla 12-20 arasındadır. 4 katılımcının 30 ve üzeri öğrencisi bulunmaktadır. Ancak bu katılımcılardan S7, D3 ve D5 öğrencileri ikiye ayırmakta ve dersleri bu şekilde işlemektedir. Bu durumda tek

[23] Diyanet İşleri Başkanlığı, 7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı, 2022; Diyanet İşleri Başkanlığı, 7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı, 2024.

grubu olup öğrencileri de bölmeden 30 üstü öğrenciye ders okutan sadece 1 katılımcı bulunmaktadır. Bu katılımcının (S6) ise dersleri okulda sınıf ortamında yaptığı için 34 öğrenciye kadar ders okutabildiği anlaşılmaktadır.

İlgili yönetmeliğe göre Kur'an kurslarında sınıf mevcudunun 12 olması esastır.^[24] Bu sebepten katılımcıların en az 12 öğrencisi bulunduğu söylenebilir. Ancak yönetmelikte üst sınır belirlenmediği için öğrenci sayısının 34'lere kadar geldiği, bunun da katılımcılara göre idare edilebilir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bazı katılımcılar (S2; S8; D7; D8) kayıtlı olandan daha fazla öğrencinin geldiği günlerin de olduğunu belirtmişlerdir. D7 kodlu katılımcı bu hususu "15 kişi ama onun üstüne çıkabiliyor yani ... birkaç kişi daha fazladan katılım sağlıyor." şeklinde ifade etmiştir. Katılımcıların öğrenci sayısı bağlamında üst sınır belirlerken genellikle sınıf imkanlarını göz önünde bulundurdıkları anlaşılmaktadır: "... Sınıfım 22 kişilik olduğu için sadece onu üst sınır olarak kabul ediyorum ama gerekirse yine bir şekilde sıkışmaya çalışıyoruz." (S1).

7-10 yaş grubu Kur'an kurslarına 7'den 10'a kadar farklı yaşlarda öğrenciler katılabilmektedir. Katılımcılara sınıflarındaki genel yaş grubu sorulduğunda çoğunluğunun belli yaş grubu ağırlıklı sınıflar oluşturdukları, az sayıdaki katılımcının ise yaş bağlamında karma sınıflar oluşturduğu anlaşılmaktadır. Yaş aralıklarına bakıldığında öğrencilerin genellikle 8, 9 ve 10 yaşlarında olduğu görülmektedir. 7 yaş grubunun okula daha yeni başlayan ve okuma-yazma öğrenen öğrenciler olması sebebiyle genellikle 7-10 yaş grubu eğitimine katılmadıkları değerlendirilmesini yapmak mümkündür.

Katılımcılara öğrenci gruplandırmalarını nasıl yaptıkları sorulduğunda ise 1 katılımcı kendisinden başka öğretici olmaması sebebiyle gruplandırma yapmadığını (S8) belirtmiştir. Bazı katılımcılar öğrenci gruplandırmasında birden fazla kriteri dikkate almakla birlikte 8 katılımcı yaş kriterine, 4 katılımcı bilgi seviyesine ve 3 katılımcı ise aile talebi ve öğrenci müsaitliğine göre gruplandırma yaptığını belirtmiştir. Bir katılımcı aile talebi ve öğrenci müsaitliğine göre gruplandırmayı şöyle açıklamıştır: "Bu gruplandırma ailelerin talebine göre yaptım aileler öğrencilerinin başka kurslara da gittiklerini ifade ettikleri için ... ailelerin istediği gün üzerinden yaptım." (D3).

7-10 yaş grubu programı yaygın eğitim kapsamında yapıldığı için katılımın "gönüllü" olduğu bir faaliyettir.^[25] Bu ise bir yönüyle devam problemini ortaya çıkarmaktadır. Katılımcılara öğrencilerin devam durumu sorulduğunda 4 katılımcı öğrencilerin devamlı katılmadığını, 11 katılımcı ise öğrencilerin genelinin devamlı katıldığını ancak aralarda fireler verdiklerini belirtmiştir. Katılımcılar öğrencilerin devamsızlık sebeplerini de belirtmişlerdir. Buna göre iki başat sebep zikredilmiştir: Okul yorgunluğu ve veli takipsizliği. En başta gelen devamsızlık sebebinin okul yorgunluğu olduğu görülmektedir. Bir katılımcı bu durumu "Bazı öğrenciler okul saatleri ve ödevlerindeki yoğunluktan dolayı zaman zaman kursa katılım sağlayamayabiliyor." (S5) sözleriyle ifade etmiştir. Bunun yanında katılımcılar velilerin çocuklarının devam takibini tam yapmadığını ya da önemsemediğini belirtmiştir: "Yani veliler talep etmiş olmasına rağmen çocukların ders takibiyle çok ilgilenmiyorlar." (D5)

2.4. Programın İncelenme ve Rehberlik Etme Durumuna İlişkin Bulgular

Katılımcılara 7-10 yaş grubu öğretim programı ile ilgili sorular da yöneltilmiştir. Bu sorular arasında programı inceleme durumları ve programın kendilerine rehberlik etme durumu bulunmaktadır.

[24] "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği" (2012).

[25] Şükrü Keyifli, "Camilerde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar, 2017), 349-374.

Tablo 5: 7-10 Yaş Programının İncelenme ve Rehberlik Etme Durumu

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
Programı İnceleme Durumu	Evet	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, D2, D4, D6, D7, D8
	Hayır	D3, D5
Programın Rehberlik Etme Durumu	Evet	S1, S2, S4, S5, S8, D2, D6
	Kısmen	S3, D1, D4, D8
	Hayır	S7

Tablo 5'ten anlaşıldığı üzere, kendi ifadelerine göre katılımcıların çoğunluğunun programı incelediği anlaşılmaktadır. Sadece 2 katılımcı programı incelemeyi belirtmiştir. Katılımcılara öğretim programının rehberlik etme durumu da sorulmuştur. Bu soruya 4 katılımcı cevap veremeyi tercih etmiştir. Geri kalan katılımcıların çoğunluğu programın rehberlik etme durumunu yeterli görürken, 4 katılımcı kısmen yeterli, 1 katılımcı ise yetersiz görmektedir. Rehberlik etme durumunu yeterli gören katılımcılar, programın hangi derse ne kadar zaman ayrılması gerektiği (S1), düzenli ders işleme (S2, D6), planlı uygulama (S5), nasıl eğitim verileceği (S8), ayrıca defter doldurma (D1) süreçlerinde yol gösterici olduğunu belirtmişlerdir. Kısacası katılımcılar programın rehberlik etme durumunu, süreci yönlendiren ve uygulamaları daha sistemli hâle getiren bir destek mekanizması olarak düşünmüşlerdir. Öğretim programının rehberlik etme durumunu tamamen ya da kısmen yetersiz gören katılımcılar öğretim programına göre hazırlanmış bir ders kitabı olmaması (S7), programda yer alan sosyal etkinliklerin uygulanabilir olmaması (S3), programda çocukların ilgisini çekebilecek konuların az olması (D4) ve programın yaş ve seviyeye göre ayrılmaması (D1) hususlarını zikretmişlerdir. 7 katılımcı ise programın kendilerine rehberlik ettiğini belirtmiştir. Bir katılımcı bu durumu "Bu programı planlı bir şekilde uyguluyor etkili ve güzel bir program olduğunu düşünüyorum" (S5) sözleri ile ifade etmiştir.

2.5. Programda Dikkat Çeken Hususlara İlişkin Bulgular

Katılımcılara ayrıca 7-10 yaş grubu öğretim programı ile ilgili kendileri ve çocuklar açısından en çok dikkat çeken hususların neler olduğuna dair sorular da yöneltilmiştir.

Tablo 6: 7-10 Yaş Programında Dikkat Çeken Hususlar

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
Programda Öğreticilerin Dikkatini Çeken Hususlar	Değerler eğitimi	S2, S4, D2, D8
	Sosyal etkinlik	S1, S4, S5
	Dini bilgiler	S4, S8
	Ezberci olmaması	S2, S8
	Kapsamlı olması	S6, D6
	Yaş grubuna uygunluk	S7
Öğrencilerin Dikkatini Çeken Hususlar	Sosyal etkinlik	S1, S3, S4, S7, S8, D1, D7, D8
	Dini bilgiler	S1, S2, S5, S6, D2, D5, D6
	Değerler eğitimi	D5, D8
	Kur'an-ı Kerim	S4

Katılımcılardan programda kendileri açısından dikkat çeken hususları belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların dikkatini en çok çeken husus 4 katılımcının ifade ettiği üzere değerler eğitimi kısmı olmuştur. Bir katılımcı bu durumu şöyle belirtmiştir: "Hocam değerler eğitimi yani adap ve nezaket kuralları ..., yardımlaşma ve paylaşma yani çocuklarda farkındalığı oluşturacak eğitimler dikkatimi çekti." (D8). 3 katılımcının belirttiğine göre dikkat çeken konular arasında ikinci sırayı sosyal etkinlikler yer almaktadır. Bununla birlikte 2 katılımcının programın ezberci olmamasına, 2 katılımcının programda dini bilgilere yer verilmesine ve 2 katılımcının farklı derslere yer vererek kapsamlı olmasına da vurgu yaptıkları görülmektedir.

Katılımcılara programda hangi hususların/konuların daha çok öğrencilerin dikkatini çektiği de sorulmuştur. 8 katılımcıya göre öğrenciler sosyal etkinliklere, 7 katılımcıya göre dini bilgilere, özellikle de Peygamberlerin hayatı ile ilgili derslere ve 2 katılımcının belirttiğine göre de değerler eğitimi derslerine ilgi duymaktadır. Sosyal etkinliklerin öğrencilerin dikkatini daha fazla çektiğini belirten bir katılımcı, “Çocuklar için tabii ki dersler biraz daha sıkıcı olabiliyor. Bu konuda onlar için sosyal etkinlik zamanı daha cazip ve daha ilgiyle beklenmiş oluyor.” (S7) ifadelerini kullanırken, bir diğer katılımcı da “O daha çok sosyal etkinlik ve oyun oynamak onların ilgisini çekiyor.” (S4) sözleriyle benzer bir görüşü paylaşmıştır. Sosyal etkinlikler kadar dikkat çeken bir diğer dersin ise dini bilgiler, özellikle de Peygamberlerin hayatı olduğu görülmektedir. Bu konuda bir katılımcı, “Peygamber Efendimizin hayatı veya peygamberlerin hayatları çocukların çok dikkatini çekiyor.” (D2) derken, bir diğer katılımcı da “Peygamber Efendimizin hayatı, siyer dersi diğer derslere göre biraz daha çocukların ilgisini çekiyor.” (D6) ifadeleriyle bu durumu dile getirmiştir.

2.6. Program ve Dersleri Uygulama Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın gerçekleştirildiği süreçte yürürlükte olan ve 2022 yılında yayınlanan 7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programına göre 7-10 yaş programı haftalık 6, 8 ve 10 saatlik alternatiflerle hazırlanmıştır. Katılımcılara hangi program alternatifini seçtikleri, bu program saatine ve ders saatlerine riayet edip edemedikleri sorulmuştur.

Tablo 7: 7-10 Yaş Programı ve Dersleri Uygulama Durumu

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
Uygulanan Program Alternatifi	6 saat	S1, S3, S4, D1, D4, D6, D8
	8 saat	S6, D2, D3, D5
	10 saat	S2, S5, S8
Program Saatine Riayet	Evet	S1, S4, S5, S7, S8, D1, D2, D3, D5, D6, D7, D8
	Kısmen	D3, D4
	Hayır	S2
Ders Saatlerine Riayet	Evet	S5, S7, D2, D7
	Genellikle	S1, S3, S6, D6
	Hayır	S2, S4, S8, D1, D3, D5, D8

Tablo 6’da görüldüğü üzere 7 katılımcının uygulamasıyla en çok tercih edilen program alternatifinin 6 saat olanıdır. 8 ve 10 saatlik alternatifler daha az tercih edilmektedir. Katılımcılara bu program alternatiflerini niçin seçtikleri sorulduğunda ise katılımcıların yarısı öğrencilerin müsaitliğini göz önünde bulundurarak program saatini belirlediğini belirtmiştir. S1 kodlu katılımcı bu hususla ilgili “Niçin çünkü haftada 2 gün öğrenciler müsait olabileceklerini söylediler öğlene kadar da zaten derse girdikleri için öğleden sonra başlıyoruz ve 2 gün 3’er saat olmak üzere haftalık 6 saat olan programı uyguluyoruz.” 1 katılımcı ihtiyaç odaklı temel eğitim programının 18 saat olması sebebiyle 6 saatlik program alternatifini uygulayabildiğini (S4), 1 katılımcı velilerin bu saati talep ettiğini (S6), 1 katılımcı müftülüğün bu şekilde uygulanmasını istediğini (D6), son olarak 2 katılımcı ise öğrenci sayılarının fazla olması sebebiyle daha uzun olan saat alternatifini seçtiklerini belirtmişlerdir (D3; S8).

Katılımcılara belirledikleri program saatine riayet etme durumları da sorulmuştur. Bu soruya 12 katılımcı program saatine riayet ettiği, 1 katılımcı edemediği, 2 katılımcı ise kısmen riayet edebildiği şeklinde cevap vermiştir. 1 katılımcı ise (S6) soruya cevap vermemiştir. 12 katılımcının program saatine riayet etmesi olumlu olarak karşılanabilir. Ancak katılımcılarla ilgili müftülük kayıtları ve diğer sorulardaki kendi ifadeleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu 12 katılımcı içerisinde de aslında program saatini tam olarak uygulayamayanların olduğu anlaşılmaktadır. Bunun bir sebebinin öğrenci yoğunluğu olduğu görülmektedir. Örneğin D3 kodlu katılımcı bu

hususla ilgili "Öğrenci sayım 30. ... sınıfı 15'e böldüğümde her öğrenciden rahatça ders alabildiğim sayının 15-15 olduğunu fark ettim." Bu katılımcı müftülük kayıtlarında 6, kendi beyanına göre 8 saatlik program uygulamaktadır. Ancak katılımcı öğrencileri ikiye böldüğü için aslında öğrenciler 4'er saat ders yapabilmektedirler. Program saatine riayet edemediğini belirten S2 kodlu katılımcının da benzer bir durumu olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcının, 6+6 saat (toplam 12 saat) olarak program uyguladığı müftülük kayıtlarında geçmekte ancak kendisi 10 saatlik programı uyguladığını belirtmektedir: "Kursumuzda 10 saatlik eğitim programı uygulanıyor, günde 2 saat olmak üzere. Çünkü her gün farklı bir sınıfımız farklı bir yaş grubumuz geliyor ve onlarla 2 saatlik program uyguluyoruz ders süresi boyunca." Buna göre toplam ders saati 10 saat olmakla birlikte bu derslere farklı öğrenci grupları geldiği için muhtemelen katılımcı sisteme 5+5 tanımlayamayacağı için 6+6 saatlik iki ayrı program tanımlamıştır. Bazı katılımcılar öğrencilerin ders yorgunluğu sebebiyle süreç içerisinde ders saatini azaltma yoluna gitmiştir (D5; D8).

7-10 yaş programı içerisinde 4 farklı ders alanı bulunmaktadır. Bu derslerin seçilen alternatife göre farklı saatleri vardır. Katılımcılara program içerisindeki ders saatlerine riayet edip etmedikleri de sorulmuştur. Katılımcılardan 7'si ders saatlerine riayet edemediğini, 4'ü genel olarak edebildiğini, 4'ü ise riayet edebildiğini belirtmiştir. 1 katılımcı (D4) ise soruya cevap vermemiştir. Ders saatlerine riayet edilememesinin sebepleri incelendiğinde başat sebebin Kur'an derslerinin uzun zaman alışı olduğu ortaya çıkmaktadır. D5 kodlu katılımcı bu hususla ilgili "Kur'an okuyan çocuklar var, birkaç tane cüz okuyan çocuk var. Onların hepsiyle birebir ilgilenmem gerekiyor o yüzden Kur'an-ı Kerim dersi biraz daha ağırlıklı oluyor." ifadelerini kullanmıştır. Katılımcıların ders saatlerine riayet edememesinin nedenleri arasında Sosyal Etkinlik dersinin uygulanmasındaki zorluklar ve çocukların okul yorgunluğu da yer almaktadır.

2.7. Ders İşlenişi, Kaynak ve Ölçme Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

Katılımcılara ders işlenişi, kaynak kullanımı ve ölçme değerlendirme ile ilgili sorular da yöneltilmiştir.

Tablo 8: Ders İşlenişi, Kaynak Kullanımı ve Ölçme Değerlendirme

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
Ders İşlenişi	Kur'an-ı Kerim dersinin duruma göre birebir veya toplu, diğer derslerin toplu işlenişi	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, S8, D2, D5, D6, D8
	Kur'an-ı Kerim dersinin birebir, diğer derslerin toplu işlenişi	D3
	Derslerin hepsinin toplu işlenişi	D1, D4, D7
Kaynak Yeterliliği	Yeterli görülme	S3, D3
	Yeterli görülme	S1, S2, S4, S5, S6, D1, D2, D7
Ölçme Değerlendirme	Süreç değerlendirmesi	S1, S2, S3, S4, S5, S6, S7, D1, D2, D4, D5, D6, D7, D8
	Sonuç değerlendirmesi	D3, S8

Öğreticilere dersleri nasıl işledikleri sorulmuştur. 12 katılımcı Kur'an-ı Kerim derslerinde ihtiyaca ve konuya binaen toplu ya da birebir ders işlediğini belirtmiştir. Katılımcıların ifadelerinden elif-ba öğretimi, yüzünden okuma ve tecvid uygulamalarında birebir, ezber hazırlığı ve talim üzere okuma uygulamalarında ise toplu eğitimin tercih edildiği anlaşılmaktadır. Her halükârda Kur'an-ı Kerim eğitiminde daha çok birebir ders uygulamasının tercih edildiği görülmektedir. Hatta bazı katılımcılar Kur'an-ı Kerim dersini tamamen birebir işlediğini belirtmiştir (D3). Ancak bunun yanında Kur'an-ı Kerim dersini toplu olarak işlediğini belirten az sayıda katılımcı da bulunmaktadır. Diğer derslerde ise birebir eğitimden ziyade toplu eğitimin uygulandığı görülmektedir. Bir katılımcı bu hususla ilgili şunları belirtmiştir: "Kur'an-ı Kerim dersini bireysel olarak işlediğimizde daha çok verim alıyoruz. İlk aşamada toplu olarak başlıyoruz fakat daha sonra bireyselle dönüyoruz. Diğer derslerde ise tamamen toplu olarak işliyoruz." (D2).

Kaynak kullanımını hususuna gelindiğinde, katılımcıların biri hariç hepsinin Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından basılan kaynakları kullandığı anlaşılmaktadır. Katılımcılara kaynak havuzunun yeterli olup olmadığı da sorulmuştur. Sadece 2 katılımcının kaynakları yeterli bulması kayda değerdir. 6 katılımcı soruya cevap vermezken, 8 katılımcı kaynakların yeterli olmadığına vurgu yapmıştır. Bu katılımcılardan bazıları sadece kaynakların yeterli olmadığını belirterek detaya girmezken, bazı katılımcılar öğrencinin yaşına uygun (S1; S4; S5; D1; D2; D3; D6), değerler eğitimi (S1), sosyal etkinlik (S1) ve etkinlik temelli (S2; D7) kaynak eksiklerinin olduğunu zikretmişlerdir. Katılımcılardan birisi bu eksikliği şu ifadelerle dile getirmiştir: "...ben Diyanet İşleri Başkanlığının sahabe efendilerimizin tanıttığı kitaplar vardı işte Hz. Ebubekir vs. onları okuttum çocuklara onlar mesela çok güzel ama onlar tek. ... 4-6 yaş [için] kaynağımız var ya da büyük kaynağımız var [ama] bu 7-10 yaş biraz sanki hani ihmal edilmiş." (D1).

Katılımcılara kurs sürecinde nasıl ölçme değerlendirme yaptıkları da sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri bilgilerden neredeyse tamamının süreç odaklı değerlendirme yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların daha çok soru-cevap şeklinde öğrencilerin durumunu görme, önceki bilgileri hatırlatma ve öğrenciler arasında konuyu öğrenmeyenlerin olup olmadığını anlamak için süreç odaklı bir ölçme değerlendirme yaptıkları anlaşılmaktadır. Sadece 2 katılımcı dönem sonu sınav yaparak sonuç değerlendirme odaklı bir ölçme değerlendirme yaptığını belirtmiştir.

2.8. Problemler ve Önerilere İlişkin Bulgular

Katılımcılara karşılaştıkları en önemli problemler ve 7-10 yaş programının gelişmesine yönelik önerileri ile ilgili sorular da yöneltilmiştir.

Tablo 9: Problemler, Öneriler ve İlkokulda Din Dersleri

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
Programda Karşılaşılan Problemler	Okul sonrası olması kaynaklı problemler	S5, S6, S7, S8, D2, D6
	Seviye ve yaş farkı kaynaklı problemler	S6, S7
	Veli kaynaklı problemler	S6, D5
	Program kaynaklı problemler	S3, S4
	Mekân kaynaklı problemler	S2, D1
	Devam durumu kaynaklı problemler	S8, D6
	Problem yaşanmadı	S1, D3, D7, D8
Programın Geliştirilmesi İçin Öneriler	Hizmet içi eğitimin artırılması	S2, S4, S5, D2, D6
	Öğretim programının geliştirilmesi	S3, S6, D1, D4
	Etkinlik temelli eğitim geliştirilmesi	S2, S7, D5
	Kaynakların çoğaltılması	S4, S5, S6
	Programın yaygınlaştırılması	S1, S8, D7
	Maddi destek sağlanması	S8

Tablo 8'de görüldüğü üzere 4 katılımcı bu süreçte herhangi bir problem yaşamadığını belirtmiş, bir katılımcı ise soruya cevap vermeyerek -muhtemelen- problem yaşamadığına işaret etmiştir. Geri kalan katılımcıların yaşadığı problemlerin önemli oranda, 7-10 yaş programının yaygın din eğitimi kapsamında verilmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Programın okul sonrası yapılması sebebiyle genelde öğrencilerin yorgun olarak gelmesi, devamsızlık yapıyor olması, seviye ve yaş farkı gözetilmeksizin öğrencilerin aynı sınıflara konulması, velilerin örgün eğitime verdikleri önemi bu programa vermemeleri katılımcıların zikrettikleri problemlerdendir.

Katılımcılara programın geliştirilmesi için önerileri olup olmadığı da sorulmuştur. 14 katılımcı programın geliştirilmesi hususunda çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler arasında en çok zikredilen hususun hizmet içi eğitim olduğu anlaşılmaktadır: "Özellikle öğreticilerin bu konuda

pedagojik eğitim almaları seminer almaları bu uygulamanın gelişmesi ve daha verimli olması için bence çok önemli." (D6). Ayrıca 4 katılımcı öğretim programının öğrenci ilgisi gözetilerek geliştirilmesini, bununla bağlantılı olarak 3 katılımcı kullanılabilecek kaynakların çoğaltılmasını ve 3 katılımcı etkinlik temelli bir eğitim modelinin ortaya konması önermektedir. D6 kodlu katılımcı program geliştirilirken öğrenci ilgisinin temele alınması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir: "Program güzeldi biraz daha çocuklara yönelik geliştirilebilir. Biliyorsunuz ki çocuklar internet çağındalar daha çok internet çağındayız çocuklara ulaşmak çok zor bu zamanda o yüzden biraz daha çocukların ilgisini çekecek şeylerin olması gerekiyor." Programın etkinlik temelli olarak hazırlanması gerektiğini belirten bir katılımcı ise şunları söylemiştir: "Eğitim noktasında verim eskiye nazaran daha az şu an çünkü herhangi bir yaptırım olmadığı için. O yüzden yaptırım yerine belki çocukları etkinlikle çekmek biraz daha şu anın eğitim sistemi olabilir diye düşünüyorum. O yüzden hani etkinliklerle çocukları bu programa dahil etmek biraz daha iyi olur." (D5). Son olarak 3 katılımcı 7-10 yaş programının yaygınlaştırılması ve bu süreçte programa maddi imkanların da aktarılması gerektiğini belirtmiştir.

2.9. İlkokulda Din Derlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın konusu olan program ilkökul ilk üç sınıfta öğrenim gören yaş grubuna hitap etmektedir ve bu yaş grubuna yönelik okullarda bir din dersi bulunmamaktadır. Bu sebeple katılımcılara 7-10 yaş grubu programının ilkökul ilk üç sınıfta din dersi olmaması kaynaklı boşluğu doldurma ve bu yaş grubuna yönelik din dersi konulması ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Tablo 10:

Tema	Alt-Tema	Katılımcı
1-3. Sınıflarda Din Dersleri Olmamasından Kaynaklı Boşluğu Doldurma Durumu	Dolduruyor	D3
	Kısmen dolduruyor	S1, S2, S4, S5, S6, S8, D1, D5, D7
	Doldurmuyor	S3, S7, D2, D4, D6, D8
1-3. Sınıflara Din Dersleri Konulması	Zorunlu olmalı	S2, S3, S4, S5, S6, S8, D2, D4, D5, D6, D7, D8
	Olmalı	S1, S7, D1
	Seçmeli olmalı	D3

Katılımcılara ilkökul 1, 2 ve 3. sınıflarda zorunlu DKAB ya da seçmeli din derslerinin bulunmamasından kaynaklanan boşluğu 7-10 yaş programının doldurup dolduramadığı sorulmuştur. Tablo 8'den anlaşıldığı üzere katılımcıların neredeyse tamamı 7-10 yaş programının bu boşluğu dolduramadığı ya da kısmen doldurduğu görüşündedir. Her ne kadar katılımcılar kısmen doldurması ve doldurmaması yönünde tam bir fikir birliğinde olmasa da bunun sebepleri üzerinde aşağı yukarı fikir birliği içindedir. Bu sebepler ise programın yaygın din eğitimi kapsamında olması sebebiyle bütün çocuklara ulaşamaması ve zorunlu olmamasıdır: "Kurslarımızın okullarımız gibi zorunlu değil gönüllü bir eğitim kurumu olmasından dolayı çok geniş bir kitleye ulaşamazsak da kısmen de olsa bu boşluğu doldurduğumu düşünüyorum." (S5).

Son olarak katılımcılara 1, 2 ve 3. sınıflarda zorunlu DKAB ya da seçmeli din derslerinin olup olmaması gerektiği sorulmuştur. Bu soruya bütün katılımcılar olması gerektiği yönde cevap vermiştir. 12 katılımcı bu sınıflarda **zorunlu** bir dersin olması gerektiğini, 1 katılımcı dersin seçmeli olması gerektiğini, 3 katılımcı ise statüsünü belirtmeksizin din derslerinin olması gerektiğini belirtmiştir. Zorunlu olması gerektiğini savunan bir katılımcı şunları söylemiştir: "Aslında en önemlisi ... okullarda bu konunun bu dersin zorunlu olması. Çünkü seçmeli ders olduğu için çok az sayıda çocuk bu programa başvuruda bulunuyor. Başvuran çocuklar da zorunlu olmadığı için çoğu kez devamsızlık yapıyor o nedenle normal okulda bir ders olması bunun çok daha verimli olacağını düşünüyorum." (D6)

Tartışma ve Sonuç

İnanç ve ahlak gelişiminde kritik dönemlere tekabül eden çocukluk dönemi, bireylerin dini gelişimini sağlıklı ve doğru şekillendirmesi açısından önem arz etmektedir. Bu dönemde elde edilecek kazanımlar çocuğun ilerleyen yaşlarda da sağlıklı ve doğru dini duygu ve düşünce geliştirebilmesine olanak sağlayacaktır. Bu anlamda dini gelişim teorilerinde önemli yaş aralıklarından birisi kabul edilen 7-10 yaş döneminde verilen din eğitiminin kritik öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Sakarya ve Düzce illerinde 7-10 yaş grubu Kur'an kursu programını uygulayan toplam 16 öğreticinin görüşlerine dayanan bu çalışmanın yeni uygulanmaya başlanan 7-10 yaş grubu Kur'an kursu hakkında önemli bulgular içerdiği söylenebilir.

Bulgular, katılımcıların neredeyse tamamının 7-10 yaş grubu için herhangi bir hizmet içi eğitim almadan programı uygulamaya başladığını ve bu konuda hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Hizmet içi eğitimin, 7-10 yaş programının geliştirilmesi bağlamında katılımcılar tarafından en çok zikredilen öneri olması da burada not edilmelidir. Benzer eksikliklerin 4-6 yaş Kur'an kursu programlarının ilk uygulandığı dönemlerde de görüldüğü^[26] ancak sonraki dönemlerde 4-6 yaşa yönelik hizmet öncesi eğitimler artırılarak^[27] bu eksiklerin kısmen azaltıldığı anlaşılmaktadır. Benzer eğitimlerin 7-10 yaş grubu öğretmenleri için de yapılması ve devam ettirilmesi gerekmektedir.

Burada vurgulanması gereken hususlardan birisi de bu çalışmanın katılımcılarının 4'ü hariç hepsinin ilahiyat lisans ve lisansüstü mezunu olmasıdır. Buna karşın bu katılımcılar da 7-10 yaş grubu için daha fazla eğitim görmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Bu durum ilahiyat eğitiminin erken çocukluk dönemi din eğitimi konusundaki eksikliği olarak da yorumlanabilir.

Programın uygulandığı mekanlar en çok Kur'an kursu olmakla birlikte okul, cami ve gençlik merkezi olarak çeşitlenmektedir. Mekân seçiminde daha çok öğreticinin görev yerinin etkili olduğu görülmektedir. 7-10 yaş grubu öğretim programında uygulamanın yapılacağı mekâna yönelik bir bilginin bulunmaması, ihtiyaç ve şartlara göre esnek davranabilme avantajı sağlarken bazı durumlarda mekânın yetersiz kalması gibi dezavantajları da beraberinde getirmektedir. 4-6 yaş Kur'an kurslarının fiziki mekân ve donanım şartları üzerine yapılan çalışmalarda, kursların DİB uygulama esaslarına uyum sağlamada sorunlar yaşadığı görülmektedir.^[28] Benzer uygulama esaslarının 7-10 yaş grubu için de yayınlanması ve bu bağlamda gözlem çalışmalarının yapılması önerilmektedir. Bununla birlikte her ne kadar katılımcıların çoğunluğu mekanlarının yeterli olduğunu belirtmiş olsa da programın akıllı tahta, bahçe ve çocuklar için uygun lavabo gibi imkanları olan ilkokullarda neden yapıl(a)madığı üzerinde de durulması gerekmektedir.

Programa katılan öğrencilerin sayısı 12 ile 34 arasında değişmektedir. Programı uygulamak için DİB Kur'an kursları yönetmeliğinde bahsi geçen 12 alt sınırının esas alındığı^[29] ancak bir üst

[26] Örneğin bk. Ayşegül Gün, "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2016), 41; Teceli Karasu, "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi (Muş İli Örneği)", *ilted: ilahiyat tetkikleri dergisi* 51 (2019), 487.

[27] Örneğin 2024 yılında 4-6 yaş Kur'an kursları öğretmenleri ile yapılan bir çalışmada 20 katılımcıdan 17'si Diyanet'ten hizmet içi eğitim olarak göreve başladığını belirtmiştir. Bk. Ayşenur Usta, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Elif-Ba Öğretimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 40.

[28] Zeynep Rana Sarı - Abdurrahman Hendek, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Fiziki Mekân ve Donanım Şartları Üzerine Bir Gözlem Çalışması", *Ailede Çocuk*, ed. Abdullah Çan vd. (İstanbul: Ravza Yayınları, 2024), 254. Merve Çelik, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının Fiziki Yapısı Üzerine Bir Araştırma (Tokat İli Örneği)* (Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 55. Öğreticilerle yapılan çalışmalardaki benzer sonuçlar için bk. Serkan Türkmen - Nazım Bayraktar, "Öğretici Görüşlerine Göre 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Binalarının Fiziki İmkanlar Açısından Eğitime Elverişlilik Durumu (Gaziantep Örneği)", *Dini Araştırmalar* 23/58 (2020), 121-124.

[29] "Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği" (2012).

sınır belirlenmediği görülmektedir. Bu durumda öğretmenler, mekânın imkanlarını baz almak ya da öğrenci sayısının fazla olduğu durumlarda gruba bölmek gibi sınırlar belirlemişlerdir. Ancak grupların bölünmesiyle program ve ders saatine riayet edilememesi problemleri ortaya çıkmaktadır. Bu tür problemlerin önüne geçilebilmesi için 7-10 yaş Kur'an kursu sınıfları için üst sınır belirlenmesi yoluna gidilebilir.

7-10 yaş grubu Kur'an kurslarına hedef kitleden katılımın gerçekleştiği ancak muhtemelen okula yeni başlamaları ve okuma-yazma eğitimi almaları sebebiyle 7 yaş öğrencilerinin kurslara katılmadıkları anlaşılmaktadır. 7-10 yaşın dört farklı yaşı barındırmasına karşılık 7-10 yaş öğretim programının bir bütün olarak hazırlandığı görülmektedir. Bazı katılımcılar bunu bir problem olarak da zikretmiştir. DİB tarafından hazırlanan bu tip programların (örneğin 4-6 yaş grubu öğretim programı) programın hedeflediği bütün yaş grupları için uygun olmadığı eleştirileri yapılmaktadır.^[30] Bu anlamda programların Millî Eğitim Bakanlığı öğretim programlarında olduğu gibi yaş/sınıfa göre farklılaştırılması önerilebilir.^[31]

7-10 yaş Kur'an Kursu öğretim programında yaş ve bilgi seviyeleri farklı öğrencilerin uygulama esnasında nasıl gruplandırılacağına yönelik bir bilgi bulunmamaktadır. Öğreticiler ise bu durumda kendi çözümlerini üretmekte ve öğrencileri yaş, bilgi seviyesi, aile talebi ve öğrenci müsaitliği gibi farklı şekillerde gruplandırma yoluna gitmektedirler. Az sayıda katılımcı ise herhangi bir gruplandırma yapmadan bütün yaş ve seviyeden öğrencilerle birlikte ders yapmak durumunda kalmaktadır. Benzer durumlarda olan 4-6 yaş Kur'an Kursu öğretmenlerin bu durumu çok sağlıklı bulmamasının^[32] 7-10 yaş grubu için de geçerli olabileceği düşünülebilir. Bu çalışmada da bazı katılımcılar bu durumun ideal olmadığını vurgulamışlardır.

Katılımcıların çoğu 7-10 yaş öğretim programını incelemiştir. Bu da öğretmenlerin programa yaklaşımlarının olumlu olduğu şeklinde anlaşılabilir. Programın görece kısa olmasının kolayca incelenebilmesinde etkili olduğu düşünülebilir.^[33] Programın ilk uygulayıcıları olmaları da bu noktada etkili olmuştur denilebilir.

Programın kendilerine rehberlik etme durumunu değerlendirdiklerinde ise katılımcıların sadece yarısı rehberlik ettiğini belirtmiştir. Yeterli oranda rehberlik edemediğinin düşünülmesinde kaynak belirsizliği, sosyal etkinlik kısmının uygulanabilir olmaması, çocukların ilgisini çekecek konuların azlığı ve yaş ve seviyeye göre bir ayırımın olmaması şeklinde gerekçeler sunulmuştur. Bu gerekçeler öğretim programının geliştirilmesi süreçlerinde dikkate alınabilir.^[34]

2022 Öğretim Programında, öğretmenler "öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda alternatiflerden birini seçerek uygulayabilecektir."^[35] ifadesi geçmekte ve öğretmenlere üç seçenek sunulmaktadır: 6, 8 ve 10 saatlik alternatifler. Katılımcıların ifadelerine göre de genellikle öğ-

[30] Gün, "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi", 44; Tuğba Öztürk, *Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yarattığı Etkiler* (Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 69; Usta, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Elif-Ba Öğretimi*, 70.

[31] 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programı için bu şekilde öneriler bulunmaktadır. Bk. Sümeyra Arıcan - Handan Yalvaç Arıcı, "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yetişkin Eğitiminden 4-6 Yaş Kurslarına Geçiş Süreci Hakkında Fenomenolojik Bir Araştırma", *Diyanet İlmî Dergi* 58/3 (2022), 1291.

[32] Öztürk, *Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yarattığı Etkiler*, 70.

[33] Öğretim programının hacimli olmasının öğretmenlerin programın tamamını incelemesini olumsuz şekilde etkilediği ile ilgili bulgu için bk. Mahmut Zengin - Abdurrahman Hendek, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Dersleri -Statü, Programlar ve Çoğulculuk-* (İstanbul: Dem Yayınları, 2021), 55.

[34] Bununla birlikte 7-10 yaş Kur'an kursları öğretim programlarının, program geliştirme ve dini gelişim gibi açılardan ayrıca incelenmesini ihtiyaç duyulmaktadır. 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programlarını inceleme konusu yapan bazı çalışmalar için bk. Tosun - Çapcıoğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi".

[35] Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*, 2022, 5.

rencilerin müsaitliği göz önünde bulundurularak program saati tercihi yapılmakta ve 6 saatlik program daha fazla tercih edilmektedir. Ancak program saatine riayet konusunda önemli bir ikilemin olduğu görülmektedir. 12 katılımcının ifadelerinden çoğunluğun program saatine riayet ettiği anlaşılmaktadır. Ancak görüşmelerin bütününe bakıldığında katılımcıların bir kısmının öğrenci yoğunluğu ya da yorgunluğu gibi sebeplerle farklı uygulamalar yapmak durumunda kaldıkları anlaşılmaktadır. Katılımcıların dersi açtıktan sonra zaman içerisinde öğrencilerin durumuna göre program saatini şekillendirmesi, öğrenci kayıplarının önlenmesi amacıyla olumlu karşılanabilir. 2024 yılında yayınlanan programda program alternatiflerinin 5'e çıkarılması ve 4 saatlik program alternatifinin de konması sahadaki bu realiteye cevap verme niteliğinde olduğu şeklinde de yorumlanabilir.^[36] Ancak öğrenci sayısının fazla olduğu durumlarda program saatlerinin tam uygulanmaması problemi hala devam edebilecektir. Bu sebeple öğrenci sayısı üst sınırı konulması düşünülebilir.

7-10 yaş programı içerisinde 4 farklı ders alanı bulunmaktadır: Kur'an-ı Kerim, Dini Bilgiler, Değerler Eğitimi, Sosyal Etkinlik. Bu derslerin ise seçilen program alternatifine göre farklı saatleri vardır. Katılımcıların çoğunluğu ders saatlerine riayet edemediğini belirtmiştir. Bunda sebebin Kur'an derslerinin uzun zaman alışı olduğu anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim derslerinin daha çok bireysel işlenmesinin buna etki ettiği düşünülebilir. Aslında öğreticilerin programda en çok dikkatlerini çeken dersin değerler eğitimi, öğrencilerin ise dini bilgiler ve sosyal etkinlikler olduğu görüşmelerde vurgulanmıştır. Ancak buna rağmen Kur'an Kerim dersinin daha çok vakit alması üzerinde durulması gerekmektedir. Bunun bir sebebi Kur'an kursu öğreticilerinin kendilerini Kur'an öğretimi konusunda yeterli görmeleri, diğer alanlarda ise eksiklerinin olması olabilir.^[37] Bununla bağlantılı olarak öğreticilerin Kur'an dersleri için ön hazırlığa ihtiyaç duymamaları^[38] ancak diğer dersler için ön hazırlık yapmalarının ve derse hazırlanmalarının gerekli olması sebebiyle dersleri daha çok Kur'an dersi olarak işleme ihtimalleri de bulunmaktadır. Bununla birlikte veli ve öğrenci talebinin de etkili olduğu durumlar olabilir.^[39] Her halükârda bu konu üzerinde daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir.

Katılımcıların neredeyse tamamı DİB kaynaklarını kullanmaktadır. Bunda kurslarda DİB yayınlarını kullanma zorunluluğunun^[40] etkili olduğu düşünülebilir. Ancak katılımcıların büyük oranda var olan kaynakları yeterli görmediği de anlaşılmaktadır. Bir katılımcının ifadesiyle 7-10 yaş DİB tarafından "ihmal edilmiş" (D1) bir alandır. 7-10 yaş kurslarının yaygınlaşmasıyla bu yaş gurubu için daha çok yayın yapılacağı tahmin edilebilir. Bununla birlikte 10 yılı aşkındır hizmet veren ve her yıl daha da yaygınlaşan 4-6 yaş kursları için kaynak probleminin hala öğreticiler tarafından zikredilen bir problem olduğu^[41] hesaba katıldığında bu konuda DİB'in daha üretken olması ya da farklı yayınevlerinin kaynaklarına – belli bir onay sürecinden sonra – izin verilmesi gibi farklı adımların atılması da gerekebilir.

[36] Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*, 2024.7-8.

[37] Karasu, "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi", 487-489.

[38] Mehmet Korkmaz, *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 342.

[39] Veli taleplerinin Kur'an dersine daha fazla zaman ayırmayı getirdiği ile ilgili bulgular için bk. Karasu, "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi", 491.

[40] Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*, 2022, 5; Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*, 2024, 5.

[41] Hatice Bayka, *Öğretici ve Veli Görüşleri Açısından Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın Değerlendirilmesi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 45; Genç, "Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı 4-6 Yaş Grubu Kuran Kurslarında Din Eğitimi", 513; Muzaffer Üzümcü - Nuran Çınar, "4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Görev Yapan Öğreticilerin Bu Kurslardaki Eğitim Süreçleriyle İlgili Görüşleri (Çorlu Örneği)", *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 7/2 (2021), 1458; Öztürk, *Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yarattığı Etkiler*, 69; Usta, *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Elif-Ba Öğretimi*, 71.

7-10 Yaş Kur'an kursları öğretim programı, program geliştirme süreçleri açısından incelendiğinde önemli eksikler ortaya çıkmaktadır.^[42] Bu eksiklerden bir tanesi de programda ölçme değerlendirmeye yönelik bir yönergenin bulunmamasıdır.^[43] Bu anlamda ölçme değerlendirme nasıl yapılacağı öğretmenlere bırakılmış gözükmektedir. Öğreticilerin daha çok soru-cevap şeklinde öğrencilerin durumunu görme, önceki bilgileri hatırlatma ve öğrenciler arasında konuyu öğrenmeyenlerin olup olmadığını anlamak için süreç odaklı bir ölçme değerlendirme yaptıkları anlaşılmaktadır. Yaygın din eğitimi bağlamında bu durum olumlu olmakla birlikte eğitimin başlangıcında öğrenci seviyesinin ölçülmesine yönelik standart bir uygulamanın olmayışı bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. İlerideki program geliştirme süreçlerinde bu hususun gözden geçirilmesi düşünülebilir.

Anayasa'nın 24. maddesi gereği "din kültürü ve ahlak öğretimi" ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer almaktadır. Ancak uygulamada ders ilkokul 4. sınıfta başlamaktadır. 2010'lu yıllardan itibaren 4-6 yaş Kur'an Kurslarının kurulması, orta ve lise kademelerinde din, ahlak ve değerler alanında seçmeli dersler konulmasına karşılık ilkokul 1-3 sınıf arası için herhangi bir tasarrufta bulunulmamıştır.^[44] 7-10 yaş Kur'an kurslarının bu anlamda bu boşluğu doldurma adına bir adım olduğu söylenebilir. Ancak katılımcıların neredeyse tamamı 7-10 yaş programının bu boşluğu dolduramadığı ya da kısmen doldurduğu görüşündedir. Katılımcılara göre bunun sebebi ise programın yaygın din eğitimi kapsamında olması nedeniyle bütün çocuklara ulaşamaması ve zorunlu olmamasıdır. Katılımcıların yaşadıkları problemler bağlamında zikrettikleri hususların önemli oranda kursun yaygın din eğitimi kapsamında veriliyor olması bu hususu destekler niteliktedir. Bu sebeple katılımcıların çoğunluğu ilkokul 1-3 sınıf arası zorunlu din dersi fikrini desteklemektedir. Son olarak, katılımcı görüşlerine göre 7-10 yaş grubu programının açılma sürecinde veli talebinin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Aynı velilerin örgün eğitim içerisinde ilkokul 1. sınıftan itibaren verilecek din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri fikrine de destek olacakları düşünülebilir.

[42] Algur, "Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Geliştirilen Öğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından İncelenmesi", 25.

[43] Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*, 2022; Diyanet İşleri Başkanlığı, *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*, 2024.

[44] Milli Eğitim Şuralarında da gündeme gelen konu ilgili Millî Eğitim Bakanlığının çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Ancak 2025 yılı başı itibarıyla bu hususta herhangi bir resmi adım atılmamıştır.

Kaynakça

- Algur, Hüseyin. "Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Geliştirilen Öğretim Programlarının Program Geliştirme Süreçleri Açısından İncelenmesi". *ATEBE* 10 (Aralık 2023), 1-37. <https://doi.org/10.51575/atebe.1355346>
- Arıcan, Sümeyra - Yalvaç Arıcı, Handan. "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Yetişkin Eğitiminden 4-6 Yaş Kurslarına Geçiş Süreci Hakkında Fenomenolojik Bir Araştırma". *Diyanet İlmi Dergi* 58/3 (Eylül 2022), 1257-1300. <https://doi.org/10.61304/did.1138753>
- Aytaçlı, Berrak. "Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış". *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 3/1 (Haziran 2012), 1-9. <https://izlik.org/JA59CL85GK>
- Bayka, Hatice. *Öğretici ve Veli Görüşleri Açısından Kur'an Kursları Öğretim Programı (4-6 Yaş Grubu)'nın Değerlendirilmesi*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Creswell, John W. *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Boston: Pearson, 4. Basım, 2012.
- Çelik, Merve. *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kurslarının Fiziki Yapısı Üzerine Bir Araştırma (Tokat İli Örneği)*. Tokat: Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Demirel Çiftçi, Kübranur - Ay, Mustafa Fatih. "Hafızlık Kur'an Kurslarında Terk: Bir Durum Çalışması". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (31 Aralık 2024), 489-517. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1529445>
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *2023 Yılı İdare Faaliyet Raporu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024. [https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/Documents/2023_Yili_Idare_Faaliyet_Raporu%20\(2\).pdf](https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/Documents/2023_Yili_Idare_Faaliyet_Raporu%20(2).pdf)
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *2024 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2025. [https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/Documents/2024_Yili_Idare_Faaliyet_Raporu%20\(2\).pdf](https://stratejigelistirme.diyamet.gov.tr/Documents/2024_Yili_Idare_Faaliyet_Raporu%20(2).pdf)
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. "Yaygın Din Eğitimi Programları". Erişim 1 Temmuz 2025. <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/sayfa/489>
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2022.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *7-10 Yaş Grubu Kur'an Kursları Öğretim Programı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2024.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Eğitim ve Öğretimine Yönelik Kurslar ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği. Türkiye: Diyanet İşleri Başkanlığı 2012. Erişim 14 Ağustos 2023. <https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr/Documents/Diyamet%20İşleri%20Başkanlığı%20Kur'an%20Eğitim%20ve%20Öğretimine%20Yönelik%20Kurslar%20ile%20Öğrenci%20Yurt%20ve%20Pansiyonları%20Yönetmeliği.pdf>
- Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun. *Resmî Gazete* 12038 (2 Temmuz 1965). Erişim 14 Ağustos 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12038.pdf>
- Doğan, İrem - Osmanoğlu, Cemil. "Türkiye'de Hafızlık Eğitiminin Problemleri Üzerine Bir İnceleme". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 16 (30 Aralık 2023), 149-174. <https://doi.org/10.53112/tudear.1359005>

- Genç, Muhammet Fatih. "Diyanet İşleri Başkanlığı'na Bağlı 4-6 Yaş Grubu Kuran Kurslarında Din Eğitimi". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 5/2 (Temmuz 2019), 506-521. <https://izlik.org/JA32NP36XN>
- Gün, Ayşegül. "Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Eğitimi: Samsun İli Örneği". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (Aralık 2016), 33-66. <https://doi.org/10.18498/amauidf.282862>
- Kaleli Yılmaz, Gül. "Durum Çalışması". *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. ed. Mustafa Metin. 261-285. Ankara: Pegem Akademi, 2014.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1. Basım, 2007.
- Karasu, Teceli. "Kur'an Kursu Öğreticilerine Göre Okul Öncesi Dönemde Din Eğitimi (Muş İli Örneği)". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 51 (2019), 479-500. <https://doi.org/10.29288/ilted.495961>
- Karataş, Zeki. "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Ocak 2015), 62-80.
- Keyifli, Şükrü. "Camilerde Din Eğitimi". *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. 349-374. İstanbul: Ensar, 8. Basım, 2017.
- Korkmaz, Mehmet. *Kur'an Kursu Öğreticilerinin Eğitim-Öğretim Yeterlikleri Açısından Kendilerini Değerlendirmeleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Öcal, Mustafa. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2. Basım, 2017.
- Öztürk, Tuğba. *Veli ve Öğretici Görüşleri Doğrultusunda 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursunda Verilen Eğitimin Yaşa Göre Yarattığı Etkiler*. Amasya: Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Sarı, Zeynep Rana - Hendek, Abdurrahman. "4-6 Yaş Kur'an Kursları Fiziki Mekân ve Donanım Şartları Üzerine Bir Gözlem Çalışması". *Ailede Çocuk*. ed. Abdullah Çan vd. 237-258. İstanbul: Ravza Yayınları, 2024.
- Sevinç, İrfan. "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (30 Eylül 2023), 31-62. <https://izlik.org/JA39JL96FB>
- Tosun, Cemal - Çapcıoğlu, Fatma. "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi". *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi* 5/5 (Temmuz 2015), 705-720. <https://doi.org/10.14527/pegegog.2015.038>
- Türkmen, Serkan - Bayrakdar, Nazım. "Öğretici Görüşlerine Göre 4-6 Yaş Grubu Kur'an Kursu Binalarının Fiziki İmkânlar Açısından Eğitime Elverişlilik Durumu (Gaziantep Örneği)". *Dini Araştırmalar* 23/58 (Kasım 2020), 101-126. <https://doi.org/10.15745/da.790879>
- Usta, Ayşenur. *Diyanet İşleri Başkanlığı 4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Elif-Ba Öğretimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Ülken, Hilmi Ziya. *Eğitim Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 4. Baskı, 2022.
- Üzümçü, Muzaffer - Çınar, Nuran. "4-6 Yaş Kur'an Kurslarında Görev Yapan Öğreticilerin Bu Kurslardaki Eğitim Süreçleriyle İlgili Görüşleri (Çorlu Örneği)". *Tasavvur: Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 7/2 (Aralık 2021), 1449-1490. <https://doi.org/10.47424/tasavvur.990630>
- Whitehead, Alfred North. *Eğitimin Amaçları*. Ankara: Fol Yayınları, 2020.

- Yazıcı, Zeynep - Meydan, Hasan. "2019 İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *Dergiabant* 11/2 (30 Kasım 2023), 445-468. <https://doi.org/10.33931/dergiabant.1336334>
- Yüksel, Zeynep. *4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğretim Programının Değerlendirilmesi (Stufflebeam CIPP Modeli)*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2022. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1245878>
- Zengin, Mahmut - Hendek, Abdurrahman. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerine Göre Din Dersleri -Statü, Programlar ve Çoğulculuk-*. İstanbul: Dem Yayınları, 2021.
- Zengin, Zeki Salih. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/2 (Haziran 2011), 1-24. <https://izlik.org/JA92LJ49YA>